

Onderwerp**Jaarrapportage DuurzaamDoor 2015****Kern mededeling:****Kennisnemen van de jaarrapportage van DuurzaamDoor 2015****Mededeling:**

Het Kennisprogramma DuurzaamDoor is een vierjarig programma en loopt van 2013 t/m 2016. Het ministerie van EZ stelt hiervoor jaarlijks een bedrag van € 100.000,- beschikbaar aan de provincie Flevoland. In Flevoland werken diverse organisaties samen aan de uitvoering van het programma waarin gewerkt wordt aan sociale innovatie voor een groene economie. De provincie Flevoland neemt hierin een coördinatie rol. Onderliggende rapportage doet verslag op hoofdlijnen van de uitgevoerde activiteiten tot nu toe. Alle projectdocumenten zoals projectvoorstellen en (eind)rapportages en zijn op verzoek beschikbaar.

Bijlagen

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de WOB (ja/nee aangeven)
Jaarrapportage 2015 DuurzaamDoor	1862391	Ja
Financieel overzicht	1764113	Ja

Ter inzage in de leeskamer

Naam bijlage:	eDocs nummer:	Openbaar in de zin van de WOB (ja/nee aangeven)
		Tot

Registratienummer**1928974****Datum****16 juni 2016****Auteur****A.P. Weener- v.d. Zande****Afdeling/Bureau****RE****Openbaarheid****Passief openbaar****Portefeuillehouder****Stuivenberg, A.****Ter kennisname aan PS en
burgerleden**

Jaarrapportage Kennisprogramma DuurzaamDoor Flevoland 2015

Inleiding

In Flevoland werken diverse organisaties samen aan de uitvoering van het Kennisprogramma DuurzaamDoor 2013-2016. De provincie Flevoland neemt hierin een coördinerende rol. Deze rapportage blikt terug op de jaren 2013 en 2014, doet verslag op hoofdlijnen van de activiteiten in 2015 en geeft een korte vooruitblik op 2016. Alle projectdocumenten zoals projectvoorstellen en (eind)rapportages en zijn op verzoek beschikbaar.

Meer informatie over het programma is terug te vinden op www.duurzaamdoor.nl (landelijke informatie) en www.duurzaamflevoland.nl (specifiek DuurzaamDoor in Flevoland).

Bijlagen:

- Notitie Uitgangspunten DuurzaamDoor Flevoland
- Overzicht projecten en resultaten 2013/2016
- Begroting projecten 2015/2016

Over het Kennisprogramma DuurzaamDoor in Flevoland

Doel: het doel van landelijke programma is het bereiken van een groene economie door het ontwikkelen van kennis, het versterken van competenties en door het creëren van synergie tussen partijen. Het is de bedoeling om de samenleving (jongeren, volwassenen, bedrijven, organisaties) toe te rusten met kennis, bewustzijn, attitude en handelingsperspectieven om een wel geïnformeerde keuze te kunnen maken voor duurzaamheid. Doelgroepen van het programma zijn burgers (met name jongeren), bedrijven, overheden, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties.

Een groene economie vraagt om het stimuleren van de Nederlandse economie en het versterken van de internationale concurrentiepositie, zonder het natuurlijk kapitaal van onze aarde uit te putten. Voor een groene economie zijn zowel technologische ontwikkelingen als sociale innovaties van belang. In dit programma staat sociale innovatie centraal: kennis ontwikkelen en met elkaar delen, verbindingen leggen tussen personen, initiatieven, organisaties en netwerken en het opschalen van praktijken met bewezen meerwaarde.

Uitvoering in Flevoland: voor de uitvoering van activiteiten is het de wens van de programmapartners dat het programma een bijdrage levert aan eigen, reeds bestaande duurzaamheidsprogramma's en -beleid. Het moet gaan om thema's die er voor de partners van het programma toe doen en waar het programma daadwerkelijk positief effect kan hebben. In Flevoland hebben de programmapartners ervoor gekozen om te concentreren op drie thema's:

- **Energie** - het ondersteunen en faciliteren op het gebied van kennis en organisatie van maatschappelijke initiatieven rond het opwekken van lokale duurzame energie.
- **Voedsel** - initiatieven op het gebied van stadslandbouw, streekproducten, beleving van voedsel, gezond en duurzaam voedsel, verbinden van voedselketens.
- **Grondstoffen** - gericht op de biobased economy, energie uit biomassa, verbinden van groene grondstoffen ketens.

De Flevolandse programmapartners zijn: provincie Flevoland, de gemeenten Almere, Lelystad en Zeewolde, IVN Flevoland, de Natuur en Milieufederatie Flevoland, het Waterschap Zuiderzeeland en CAH Vilentum. Deze coalitie is verantwoordelijk voor aansturing van het programma en maakt keuzes voor uit te voeren activiteiten.

Terugblik 2013/2014

Het Kennisprogramma DuurzaamDoor is in 2013 gestart met het ontwikkelen van het programma DuurzaamDoor Flevoland 2014-2016 en de start van twee projecten, te weten:

- Duurzaam en gezond voedsel voor jong en oud, met de onderdelen: professionaliseren voedseleducatie voor de jeugd, meer streekproducten in de zorg en groene voedselgerelateerde ontwikkeling van stad en land. Uitgevoerd door: CAH Vilentum, WUR-PPO, Centrum Biologische Landbouw en IVN Flevoland.
- Werk maken van duurzame energie, met de onderdelen: jeugd interesseren voor werk in de duurzame energiesector en vraag naar duurzame energie-/ energiebesparingsproducten stimuleren. Uitgevoerd door: Natuur en Milieufederatie Flevoland en IVN Flevoland.

Voor deze projecten is opdracht gegeven voordat het proces van coalitievorming tot stand kwam. Dit is gedaan in verband met het moment van bevestiging van doorgang van het programma DuurzaamDoor als vervolg op het programma Leren voor Duurzame Ontwikkeling en de budgetregels. De projecten zijn uitgevoerd onder de vlag van DuurzaamDoor maar hebben een wat aparte status omdat deze niet met de programmapartners zijn afgestemd (de coalitie is in 2014 gevormd). De projecten zijn in 2014 afgerond. In de bijlage vindt u een impressie van de projecten en de resultaten.

In 2014 is het raamwerk neergezet voor het Kennisprogramma in coalitievorm en zijn er vier projecten gestart. Het programma is zo opgezet dat de kern van de coalitie bestaat uit partijen die financieel bijdragen aan het programma. Dit zijn provincie Flevoland, de gemeenten Almere, Zeewolde en Dronten (wel partner in 2014, in 2015 niet), Lelystad (geen partner in 2014, wel in 2015 en 2016), IVN Flevoland, de Natuur en Milieufederatie Flevoland, het Waterschap Zuiderzeeland en CAH Vilentum. Deze coalitie is verantwoordelijk voor aansturing van het programma en maakt keuzes voor uit te voeren activiteiten. Het is gelukt om het Kennisprogramma DuurzaamDoor in Flevoland met een coalitie van partners neer te zetten met een sluitende begroting voor de projecten. De programmabegroting bestaat voor een deel uit financiële middelen en voor een deel uit cofinanciering in uren. Er wordt voldaan aan de wens van 1/3 financiering door het Rijk en 2/3 uit de regio. De coalitie en vele andere organisaties zorgen voor de benodigde financiering.

In de bijlage is de leidende notitie 'Uitgangspunten DuurzaamDoor' over de inhoud en het proces van het Kennisprogramma in Flevoland terug te vinden.

Resultaten projecten 2014/2015

Op 1 oktober 2014 is opdracht gegeven aan vier projecten: Verbinden met de bron, Flevodelen, Eetbare Leefomgeving en Scholier zoekt waarde. De projecten zijn voor de zomer 2015 afgerond.

Korte beschrijving van de projecten en de meest in het oog springende resultaten:

Verbinden met de bron

In elke gemeente zijn kleinschalige en duurzame initiatieven bezig om op lokaal niveau te werken aan een socialere, energiezuinigere, gezondere en hernieuwbare wereld. Veel initiatieven kunnen doorgroeien tot duurzame lange termijn projecten, met steun van kennis, ervaring of netwerk. In dit project is ingezet op meer draagvlak voor deze initiatieven en deelname van veel meer mensen.

Belangrijke resultaten van Verbinden met de bron

- ontwikkelen van de website www.duurzaamflevoland.nl met op het moment van lancering 26 initiatieven. De initiatieven zijn ingedeeld per thema: energie, reststromen, voedsel en water/ natuur. Ook zijn ze gescoord op de waarde die ze creëren op people, planet en profit. Er is een analyse uitgevoerd op verschillende

modellen om deze score inzichtelijk te maken. Gekozen is voor de vorm van een waardeweb.

- Via kennissessies is een netwerk opgezet tussen overheden en initiatieven. Het netwerk blijkt vernieuwende inzichten op te leveren die voor initiatieven veelal praktisch toepasbaar zijn. Het project heeft een beweging in gang gezet die met de afronding van dit project niet stopt.

Flevodelen

Alle bewoners van Flevoland moeten mee kunnen doen aan windenergie.

Om deze participatie laagdrempelig en overzichtelijk te houden voor zowel de windverenigingen als voor de participanten, zal de verplichte participatie worden ontwikkeld en aangeboden door energiecoöperaties van Zuidelijk en Oostelijk Flevoland. Verschillende vormen van participatie zullen worden aangeboden, waaronder een laagdrempelige vorm onder de werktitel 'Flevodelen'.

Belangrijke resultaten project Flevodelen:

- Het hele proces tussen de energiecoöperaties en de windverenigingen was sterk sociaal gestuurd: niet de inhoud stond voorop, maar de persoonlijke relaties, het winnen van vertrouwen en begrip krijgen voor elkaars belangen. In alle ruim 20 bijeenkomsten was dit het geval. De energiecoöperaties zijn nader gaan samenwerken en alle partijen hebben belangrijke inzichten gekregen in elkaars belangen en standpunten. Er is een netwerk ontstaan rond participatie in windenergie.
- REScoop kan de lessen van Flevodelen elders toepassen. REScoop ondersteunt windcoöperaties overal in Nederland. Bovendien is het model van Flevodelen ook toepasbaar bij andere grote windparken.

Scholier zoekt waarde

In 2014 startte IVN Flevoland het DuurzaamDoor-project 'Scholier zoekt Waarde', met als doel: het thema 'verwaarding van reststromen' toegankelijk maken voor een breed publiek.

Belangrijke resultaten van Scholier zoekt waarde 2014

IVN Flevoland, Wageningen UR/ ACRRES en de Stichting Technasia Netwerk Flevoland hebben dit project samen gedragen. IVN Flevoland heeft een samenwerkingsconvenant afgesloten met het Technasia Netwerk Flevoland om uitvoering te geven aan duurzame vraagstukken. In het project zijn twee scholen gekoppeld aan drie ondernemers:

- Emelwerda College, Emmeloord - Topfresh B.V. uit Kraggenburg
Minstens 60 leerlingen van de klassen 2Havo en 2VWO hebben zich gebogen over het vraagstuk over wat te doen met het vele wortelschrapsel dat overblijft na de fabricage van baby carrots. Vele oplossingen kwamen voorbij: van alcohol, olie, gel en wortelcake tot een ondervloer voor laminaat gemaakt van geperst wortelschrapsel.
- SGL, Lelystad - DeliBugs (welk insect lust patat?) en Marfo (hoe verwaard ik mijn restpartijen diepvriesmaaltijden?). Kleine groepjes leerlingen van 4Havo en 5VWO hebben gewerkt aan deze casussen als keuze- en verdiepingsproject.
- De partners in het project zijn erg tevreden met de opbrengsten en de energie en (nieuwe) verbindingen die de projecten teweeg hebben gebracht. De Stuurgroep heeft dan ook besloten verder te gaan met de projecten. Er wordt verder gebouwd en verdieping aangebracht op de basis die is gelegd.

Projecten 2015/2016

Vlak voor de zomer, 30 juni 2015, is opdracht gegeven aan de vier projecten: Verbinden met de Flevolandse energieke samenleving 2.0, Scholier zoekt waarde 2.0, Duurzame Energie: leren en stimuleren en Sociale innovatie voor een duurzaam voedsellandschap. Onderstaand een korte omschrijving van de projecten en de belangrijkste resultaten.

Verbinden met de Flevolandse energieke samenleving

In het project Verbinden met de Bron 1.0 zijn Flevolandse initiatieven gescoord op de waarde die zij creëren op people, planet en profit in de vorm van een waardeweb en ingedeeld per thema: energie, reststromen, voedsel en water/natuur. Groene initiatieven zijn doorgelicht en toegankelijk gemaakt via de website www.duurzaamflevoland.nl. In dit vervolgproject wordt gewerkt om meer groene initiatieven te waarderen en digitaal bekender maken.

Belangrijkste resultaten verbinden met de Flevolandse energieke samenleving

In 2015 zijn de eerste voorbereidingen getroffen voor het starten van het project. In 2016 zullen de activiteiten gaan plaatsvinden. Er is een leernetwerk tot stand gekomen 'samenspel groene initiatieven en overheden' bestaande uit geïnteresseerde ambtenaren van gemeenten, waterschappen en provincies, medewerkers van intermediaire groene organisaties en burgerinitiatieven. Een eindconferentie is gepland in november 2016.

Scholier zoekt waarde 2.0

Voor 2015 en 2016 zien partijen een vervolg op het project 'Scholier zoekt waarde uit 2014.' waarbij zowel verbreding als verdieping van het thema verwaarding van reststromen wordt beoogd: Scholier zoekt Waarde 2.0. Waar in de projectopzet van 2014 werd ingezet op concrete verbinding op het thema door onderwijs, onderzoek en ondernemers, wil Scholier zoekt Waarde 2.0 nu overheden (gemeenten, waterschap, provincie) actief bij het vraagstuk reststromen en met name recycling en upcycling betrekken.

Belangrijkste resultaten Scholier zoekt waarde 2.0

Leerlingen van 5 voortgezet onderwijs instellingen in Flevoland zoeken naar oplossingen van vraagstukken van 6 overheden. 29 juni 2016 vindt hiervan de eindpresentatie plaats.

Duurzame Energie: leren en stimuleren

In het onderwijs, met name bij de technasia, liggen veel kansen om leerlingen beter te verbinden met de Flevolandse praktijk van duurzame energieopwekking. Door de aandacht voor duurzame energie en energiebesparing bij scholieren te vergroten kan dit er uiteindelijk toe leiden dat meer scholieren kiezen voor een baan in de duurzame energiesector.

Belangrijkste resultaten Duurzame energie: leren en stimuleren

- Het project is in 2015 opgestart. De resultaten zullen vooral in 2016 neerslaan.
- In 2015 heeft het Servicepunt Energie Lokaal Flevoland 144 bewonersvragen over duurzame energie geregistreerd en beantwoord. Daarnaast is een veelvoud van bewoners geholpen met advies aan niet geregistreerd.
- Er heeft een campagne plaatsgevonden om de burgerbetrokkenheid bij het energieloket te versnellen. Hierbij zijn diverse activiteiten uitgerold. Dit was succesvol en men zal hiermee in 2016 doorgaan.
- Er is een gezamenlijk factsheet opgesteld en INV voor het werven en bedrijven. Relevante bedrijven zijn geïnformeerd over het project.

Sociale innovatie voor een duurzaam voedsellandschap

Naast bestaande agroproductieketens ontstaan nieuwe vormen van voedselproductie en -consumptie, nieuwe producent-consumptie relaties en nieuwe innovatieve voedselconcepten. Ontwikkelingen die dit versterken zijn o.a. de toenemende hang naar gezonde voedsel, transparantie in de ketens, de wens vooral lokaal voedsel te consumeren en de maatschappelijke tendens naar duurzame voedselsystemen. Voortbordurend op eerdere projecten worden de initiatieven rond 4 dimensies welke gerelateerd zijn aan het thema VOEDSEL verder verdiept en er lerende, participatieve netwerken van gemaakt, waarbinnen de mate waarin de netwerken bijdragen aan sociale innovatie goed kan worden onderzocht.

Deze 4 dimensies zijn: jeugd en jongeren, productie en vermarkting, eetbare natuurlandschappen en gezondheid en welzijn.

Belangrijkste resultaten sociale innovatie voor een duurzaam voedsellandschap

- Rond het thema 'Eetbare Natuur in Flevoland' is een breed en vitaal netwerk van initiatiefnemers en geïnteresseerden opgezet, dat zich als Community of Practise kennis ontwikkelt, verdiept en verspreidt. Het betreft partijen die zich actief inzetten voor de aanleg en het beheer van voedselbossen (o.a. Sieradenbuurt, Roggebotstaete, Groesbeek, Oosterwold), biodiverse wildpluknatuur (o.a. Groentje Cider, Almeerse Weelde, Speelwildernis) en/of geïnteresseerd zijn in verdieping en verspreiding van kennis en ervaring hieromtrent (o.a. CAH Vilentum)
- Er wordt door dit netwerk een Actieplan Lokaal Voedsel Flevoland opgesteld.

Kennisprogramma DuurzaamDoor Flevoland 2014-2016

Landelijk programma vertaald naar Flevoland

De Tweede Kamer heeft op 3 juli 2013 de kabinetsnota vastgesteld voor het programma 'DuurzaamDoor: Sociale Innovatie voor een Groene Economie'. Het programma is een vervolg op de eerdere programma's Leren voor Duurzame Ontwikkeling (LvDO) en Natuur- en MilieuEducatie (NME). Het ministerie van EZ heeft de provincies verzocht om samen met andere overheden, maatschappelijke organisaties en kennisinstellingen de regionale vertaling van het programma te coördineren.

Totstandkoming programma DuurzaamDoor Flevoland

De provincie Flevoland nam in het najaar van 2013 het initiatief voor inventariserende gesprekken met beoogde partners om te horen wat de wensen en ideeën zijn voor het programma. Er is gesproken met de zes gemeenten, het Waterschap Zuiderzeeland, IVN Flevoland, Natuur en Milieufederatie Flevoland, CAH Vilentum, Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland, Stad en Natuur Almere en de Duurzaamheidsalliantie Noordoostpolder. Het is dus geen programma van de provincie Flevoland, maar een gezamenlijk, regionaal programma van alle programmapartners. Het idee is dat alle programmapartners investeren in het programma met geld, uren en kennis, in de verwachting dat de gezamenlijke opbrengst groter is dan de inbreng: 1+1=3.

Op 3 december 2013 zijn de resultaten van de verkenning aan alle bestuurders van de programmapartners gepresenteerd en is er gesproken over de thema's van het programma, over de wijze van aansturing en financiering en wat voor type projecten met het programma kunnen worden gefinancierd. De programmapartners hebben vervolgens 30 projectideeën ingediend, waaruit op 4 maart 2014 in een tweede bestuurlijk overleg een keuze is gemaakt om vier projecten met DuurzaamDoor-budget te financieren.

Doel programma

Het doel van programma DuurzaamDoor Flevoland is het bereiken van een groene economie door het ontwikkelen van kennis, het versterken van competenties en door het creëren van synergie tussen partijen. Het is de bedoeling om de samenleving (jongeren, volwassenen, bedrijven, organisaties) toe te rusten met kennis, bewustzijn, attitude en handelingsperspectieven om een welgeïnformeerde keuze te kunnen maken voor duurzaamheid. Doelgroepen van het programma zijn burgers (met name jongeren), bedrijven, overheden, onderwijsinstellingen en maatschappelijke organisaties.

Kern van het programma

Een groene economie vraagt om het stimuleren van de Nederlandse economie en het versterken van de internationale concurrentiepositie, zonder het natuurlijk kapitaal van onze aarde uit te putten. Voor een groene economie zijn zowel technologische ontwikkelingen als sociale innovaties van belang. In dit programma staat sociale innovatie centraal: kennis ontwikkelen en met elkaar delen, verbindingen leggen tussen personen, initiatieven, organisaties en netwerken en het opschalen van praktijken met bewezen meerwaarde.

Flevoland focust op de thema's energie, voedsel en grondstoffen

Het landelijk programma DuurzaamDoor heeft een breed inhoudelijk spectrum met vijf thema's als energie, water, materialen, biodiversiteit, maatschappelijk verantwoord ondernemen, integrale gebiedsontwikkeling, duurzaam produceren en consumeren en onderwijsgerelateerde vraagstukken. In de verkenning is de wens naar voren gekomen om te focussen op een beperkt aantal onderwerpen waar het programma een meerwaarde kan hebben. Redenen hiervoor zijn de relatief beperkte financiële omvang van het programma DuurzaamDoor in Flevoland en de wens van programmapartners dat het programma een bijdrage levert aan eigen, reeds bestaande duurzaamheidsprogramma's en -beleid. Het moet gaan om thema's die er voor de partners van het programma toe doen en waar het programma daadwerkelijk positief effect kan hebben.

In Flevoland hebben de programmapartners ervoor gekozen om te concentreren op drie thema's:

- Energie – het ondersteunen en faciliteren op het gebied van kennis en organisatie van maatschappelijke initiatieven rond het opwekken van lokale duurzame energie
- Voedsel – initiatieven op het gebied van stadslandbouw, streekproducten, beleving van voedsel, gezond en duurzaam voedsel, verbinden van voedselketens.
- Grondstoffen – gericht op de biobased economy, energie uit biomassa, verbinden van groene grondstoffen ketens.

Programmapartners maken het programma

De provincie heeft in eerste instantie dertien organisaties uitgenodigd om partner van het programma te worden: de zes gemeenten, het Waterschap Zuiderzeeland, IVN Flevoland, Natuur en Milieufederatie Flevoland, CAH Vilentum, Ontwikkelingsmaatschappij Flevoland, Stad en Natuur Almere en de Duurzaamheidsalliantie Noordoostpolder. Programmapartners hebben het recht om projectideeën/ voorstellen in te dienen, beslissen mee over de selectie van projecten en denken mee bij de uitwerking tot projectvoorstellen. Van alle programmapartners wordt een jaarlijkse financiële bijdrage gevraagd á €7.500,-. Niet alle uitgenodigde partners zijn in staat gebleken deze middelen te willen of kunnen bijdragen. Ook hebben een aantal partijen aangegeven dat zij per jaar willen beslissen of zij wel of niet meedoen in het programma.

Werkwijze programma

In het programma werken we vanuit de volgende uitgangspunten:

- De bedoeling is om gezamenlijk (in wisselende samenstelling) projecten op te zetten en uit te voeren.
- Het moet gaan om projecten met enige omvang, bijvoorbeeld vanaf € 50.000,-. Niet '1000 bloemen bloeien'.
- Tot stand brengen van verbindingen met nieuwe partijen, nieuwe relaties en het uitbouwen en onderhouden van (nieuwe) netwerken.
- Zorg voor een goede balans tussen wat er lokaal en op provinciaal niveau moet gebeuren. Zoveel mogelijk lokaal, met name in de relatie met burgers.
- Het (bescheiden) budget kan werken als een 'oliekannetje' om processen mogelijk te maken en samenwerking tot stand te laten komen. 'Enthousiasme' is een belangrijk resultaat.
- Samenwerking in grotere projecten vergroot de kans op extra financieringsmogelijkheden. Multipliereffect.
- Kennisuitwisseling tussen de programmapartners en hun omgeving blijft belangrijk.

Organisatie

Door de programmapartners is besloten om geen uitgebreide organisatiestructuur in te richten. Projectvoorstellen zullen in gezamenlijkheid worden vormgegeven en uitgewerkt. Deelnemende organisaties kunnen desgewenst projectvoorstellen aan hun eigen bestuurder voorleggen. De provincie zal uit praktische overwegingen de projecten formeel goedkeuren en de opdrachten verlenen, nadat in het voortraject overeenstemming is bereikt. Eens per jaar komen de bestuurders bij elkaar om de resultaten van het afgelopen jaar en de plannen voor het komend jaar te bespreken.

Financiën

Het Rijk stelt jaarlijks € 100.000,- beschikbaar voor DuurzaamDoor en verwacht daarbij cofinanciering van de partners in Flevoland. Het Rijk hanteert hierbij het volgende principe: 1/3 Rijksmiddelen; 1/3 decentrale overheden; 1/3 maatschappelijke partijen. Inclusief cofinanciering is er voor projecten minimaal € 300.000 beschikbaar.

Het uitgangspunt van het programma is dat er een multiplier is: gezamenlijk investeren alle partners en een ieder krijgt er een veelvoud voor terug. Mogelijk in een deel van de middelen, maar met name in de waarde van de uitgevoerde activiteiten voor het gebied en het bijdragen aan de duurzaamheidsdoelstellingen van de programmapartners en daarmee een duurzamere provincie voor alle Flevolandse. Er is geconstateerd dat er met name aan de thema's energie en voedsel door heel veel partijen wordt gewerkt. Door nu samen een budget te vormen en afspraken te maken over gezamenlijke projecten kan er effectief en efficiënt versnelling worden gegeven. Het doel is dat er concrete activiteiten worden uitgevoerd en kennis en ervaring opgedaan waar iedere partner belang bij heeft.

Gezamenlijke vaststelling en uitwerking projecten

Op 4 maart 2014 zijn er in het bestuurlijk overleg van de programmapartners vier projectideeën geselecteerd uit 30 ingebrachte projectideeën, die met DuurzaamDoor financiering in 2014 worden opgestart. Het voorstel is om de volgende projectenronde (2015) meer in gezamenlijkheid in het voortraject vorm te geven. Het idee ligt voor om niet te kiezen voor de methode dat de programmapartners individueel ideeën indienen, maar dat er in een gezamenlijke workshop wordt gekeken hoe op de thema's goede ontwikkelingen kunnen worden gestimuleerd. Bijvoorbeeld door de al lopende projecten te verlengen of te versterken, de hoog scorende projectideeën uit de ronde van 2014 mee te nemen en nieuwe ontwikkelingen ruimte te bieden. Ook de koppeling met andere programma's als bijvoorbeeld LEADER worden nadrukkelijk verkend.

Criteria projecten

In het door de Tweede Kamer vastgestelde programma, staan een aantal voorwaarden waar de decentrale programma's aan moeten voldoen. Zo moet het passen binnen een of meerdere van de volgende thema's: water, materialen, energie, voeding en biodiversiteit, en moet het gaan over accenten op processen waar een grote impact door sociale innovatie te verwachten valt. Het gaat dan om: maatschappelijk verantwoord ondernemen, integrale gebiedsontwikkeling, duurzaam produceren en consumeren, en onderwijs gerelateerde vraagstukken.

In de kern van het programma gaat het over ontwikkelen, verbinden en opschalen.

Bij ontwikkelen gaat het over persoonlijke competenties van kinderen, jongeren en volwassenen om op ondernemende wijze duurzame activiteiten te ontplooiën vanuit het motto 'een leven lang leren'.

Bij verbinden gaat het om vaardigheden om proactief waardevolle matches te maken tussen thema's, maar vooral tussen samenwerkende personen en organisaties. Juist op het snijvlak van nieuwe matches ontstaan baanbrekende innovaties.

En opschalen is belangrijk om van elkaar te leren wat wél werkt en in de praktijk zijn meerwaarde bewezen heeft. Zo hoeven initiatiefnemers niet steeds opnieuw het wiel uit te vinden maar kunnen zij van elkaar leren uit praktijkervaringen.

Voor te financieren projecten zijn in het programma specifieke criteria opgenomen:

'Binnen dit programma worden alleen die inhoudelijke projecten en activiteiten gefinancierd die aan de volgende criteria voldoen:

- Er is sprake van vraagsturing. De uiteindelijke kennisvrager zit ook als partner mee aan tafel en formuleert mede de kennisbehoefte.
- Er is een duidelijke koppeling met inhoudelijk beleid en/of de maatschappelijke opgave zoals die voor een thema of proces geformuleerd is (beleidsrelevantie)
- Er is sprake van een coalitie van partijen die een gezamenlijk belang hebben, en die er ook daadwerkelijk toe doen. Dus niet 'over' actoren praten, maar 'met' actoren werken.
- De betrokken partijen dragen ook actief bij in het project en hebben een aantoonbare rol, waardoor sprake is van co-creatie, geen papieren partners
- Er is sprake van een gemeenschappelijk werkplan, waarbij doel, resultaat, proces, tijd en bijdragen helder zijn, zodat de cofinanciering ook helder is.
- Het project is adequaat beschreven en gedocumenteerd t.b.v. kenniscirculatie, opname in een projectenbank, vindbaarheid via ICT etc.
- Er is bereidheid om de kennis actief te delen en deel te nemen aan bijvoorbeeld communities of practice en/of publicaties.
- Projecten kunnen worden bevraagd in monitor en evaluatie trajecten en werken daar actief aan mee'.

Projecten DuurzaamDoor Flevoland 2013

In 2013 heeft het ministerie van EZ zijn budget voor het eerste jaar van het programma DuurzaamDoor Flevoland overgemaakt. Dit budget is benut voor:

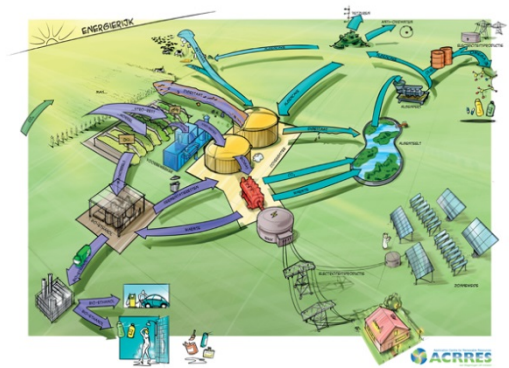
- Het ontwikkelen van het programma DuurzaamDoor Flevoland 2014-2016;
- Project Duurzaam en gezond voedsel voor jong en oud, met de onderdelen: professionaliseren voedseleducatie voor de jeugd, meer streekproducten in de zorg en groene

- Project Werk maken van duurzame energie, met de onderdelen: jeugd interesseren voor werk in de duurzame energiesector en vraag naar duurzame energie-/ energiebesparingsproducten stimuleren. Uitgevoerd door: Natuur en Milieufederatie Flevoland en IVN Flevoland.

Projecten DuurzaamDoor 2014

Scholier zoekt Waarde (werktitel)

Convenant: de leerlingen stellen een 'convenant' op voor overheden en ondernemers. Zij geven hun frisse visie op Flevoland in 2025 (van reststromen naar stromen van waarde) en vertellen wat er in hun ogen moet veranderen.

Energiecoöperaties & Flevodelen

Doel

Bijdragen aan de vorming en de profilering van energiecoöperaties in Zeewolde, Dronten, Lelystad en Almere.

Bijdragen aan de invulling van de participatievoorwaarde voor bedrijven en bewoners van de kernen van Zuidelijk en Oostelijk Flevoland.

Resultaat

Op 1 juli is duidelijk hoe de energiecoöperaties en de FWF gezamenlijk invulling gaan geven aan de financiële participatie vanuit stedelijk gebied.

Over 1 jaar kunnen de inwoners van Lelystad, Dronten, Almere en Zeewolde Windenergie Flevodelen© aanschaffen.

Aanpak en activiteiten

De coöperaties worden in staat gesteld om zich als partner voor de overheden te ontwikkelen. De windparticipatie wordt daarbij als leer/ontwikkelomgeving gebruikt. Tijdens het project wordt enerzijds een concreet product gemaakt in de vorm van de Flevodelen. Anderzijds worden de coöperaties gefaciliteerd om zich tot een goed georganiseerde en slagvaardige organisaties te ontwikkelen die –met wind als springplank- ook andere energie initiatieven gaan ontplooiën. Er wordt een communicatieplan opgesteld om Flevodelen in de markt te zetten.

Een 'learning history' is onderdeel van het project. Als mogelijk wordt de communicatie-opleiding van Windesheim uitgedaagd om een campagne te ontwikkelen.

De Eetbare Leefomgeving

Eten uit je eigen stad, dorp of uit de natuur is enorm in ontwikkeling. Maar het is ook onbekend, en onbekend maakt vaak onbemind. Met dit project willen we meer bekendheid genereren voor plekken waar geplukt kan worden uit het openbaar groen en ook meer locaties realiseren in en buiten de stad waar voedsel kan worden gevonden, zoals voedselbossen en wildpluktuinen. Relevante kennis, bijvoorbeeld in de agroforestry willen we mobiliseren. Inwoners in de steden en dorpen in Flevoland willen we meer betrekken bij deze ontwikkelingen en de jeugd op school willen we laten beleven en proeven waar je uit de natuur kunt eten. Tot slot, nieuwe initiatieven moeten met elkaar worden verbonden, er moet een groen en eetbaar 'lint' komen van noord tot zuid Flevoland.

De eetbare leefomgeving

Verbinden met de Bron

Het doel is een podium en een netwerk voor de duurzame parels van Flevoland te realiseren: goede voorbeelden op het gebied van duurzame ontwikkeling. Flevolandse krijgen gericht het aanbod om mee te doen of zelf een soortgelijk initiatief te starten. "Verbinden met de bron" gaat over de dagelijkse keuzes die je maakt bij hoe je je kleedt, wat je eet, welke energie je gebruikt en hoe er kan worden omgegaan met onze ontlasting (recycling, fosfaat). Meer aandacht voor de oorsprong van 'dingen' kan helpen om na te denken over gevolgen van eigen handelen. Het netwerk van parels biedt hierbij concrete handelingsperspectieven. Elk jaar worden enkele parels uitgelicht die sterke communicatiedragers zijn en nieuwe participatiemogelijkheden en inspiratie bieden.

Concrete resultaten:

- Meer Flevolandse zijn op bezoek gegaan bij een van de parels, zijn lid geworden, doen mee met een duurzaam initiatief of gaan nu zelf met een soortgelijk initiatief aan de gang (ook opschaling). Bijvoorbeeld: de Almeerse Wolunie, Streekmarkten, Energiecorporaties/ Flevodelen, Poep en Plas als grondstof.
- Er is kennis en ervaring gedeeld tussen de parels voor het optimaliseren van: vormen van participatie, nieuwe organisatievormen (zoals de coöperatie), andere verdienmodellen (zoals crowdfunding), communicatie, educatie.
- Burgers zijn zich bewuster van duurzame keuzes in de eigen leefwereld en hebben meer zicht op handelingsperspectieven in de eigen gemeente.
- De overheden hebben meer zicht op hun rol bij de 'energieke samenleving'. Wanneer is meer top-down sturing nodig en wanneer bottom-up facilitering van burgerinitiatieven.
- Initiatieven hebben zelf meer zicht gekregen op volhoudbaarheid van hun initiatief, zoals wanneer is aanbodgericht of juist vraaggestuurd faciliteren nodig, en welke stimulansen van overheden en andere partijen zijn wenselijk of nodig.
- de 5 O's hebben door meer samen te werken ook meer van elkaar geleerd, waardoor meer zicht is verkregen op de gewenste wijze van samenwerken en de samenwerkingsvorm die daarbij past en er is meer eenheid in 'taal' en 'beelden' ontstaan.

PROJECTEN DUURZAAMDOOR 2013 - 2016

Inhoud

Projecten 2013/2014

Werk maken van Duurzame Energie	2
Duurzaam en gezond voedsel voor jong en oud	5

Projecten 2014/2015

De eetbare leefomgeving - Proeven en beleven uit Flevoland	7
Scholier zoekt waarde - jongeren aan de slag met reststromen	9
Verbinden met de Bron	11
Flevodelen en energiecoöperaties	13

Projecten 2015/2016

Verbinden met de Flevolandse energieke samenleving 2.0	14
Scholier zoekt waarde 2.0	15
Duurzame Energie: leren en stimuleren	17
Sociale innovatieve voor een duurzaam voedsellandschap	19

PROJECTEN 2013/2014

1. Werk maken van Duurzame Energie

De uitdaging die in dit project centraal stond is het 'werk maken van duurzame energie'. Hiervoor zijn twee parallelle lijnen gevolgd:

- A) jeugd interesseren voor werk in de duurzame energiesector: zowel t.a.v. het maken van keuzes in persoonlijke levensstijl als beroepsoriëntatie
- B) vraag naar duurzame energie- / energiebesparingsproducten stimuleren

Voor Flevoland ligt hierin een groot belang: creëren van interesse voor techniek en duurzame energievraagstukken bij de nieuwe generatie, ontwikkelen van arbeidsplaatsen op technisch en duurzaam gebied en behoud van goed opgeleid (technisch) personeel voor Flevoland.

Er is gekozen voor de doelgroepen:

- A) Jeugd/ jongeren in voortgezet onderwijs met technasiumprofiel: omdat zij staan voor keuze van vervolgopleiding en straks waarschijnlijk kiezen voor een beta-studie (doel: jongeren die meedoen aan het project kiezen voor een opleiding in de techniek. Achterliggend doel: goed opgeleide (beroeps)bevolking voor de duurzame energie sector).
- B) Burgers en bedrijven: omdat zij kunnen investeren/ de vraag kunnen creëren (beoogd effect: bereikte burgers en bedrijven investeren in (duurzame) energie(besparing)maatregelen. Achterliggend doel: groei van werkgelegenheid in de duurzame energie sector).

Algemene doelen van het project:

- vergroten kennis en competenties jongeren
- vergroten bewustwording en investeringsbereidheid bij alle inwoners van Flevoland
- Indirect: het versterken relatie bedrijfsleven - onderwijs

IVN Flevoland en de Natuur- en Milieufederatie Flevoland (NMFF) hebben in dit project samengewerkt en het afgesloten met een Slotsymposium 'Werk maken van Duurzame Energie' op 28 november 2014.

Resultaten onderdeel A, uitvoering door IVN Flevoland

De koppeling Duurzame Dinsdag en technasia is in dit project concreet gemaakt. Er is vastgesteld dat de formule werkt: concrete, lokale ideeën van burgers en bedrijven kunnen goed dienen als basis voor een lokaal educatief project over duurzaamheid en duurzame energie.

Het is voor IVN landelijk een pilot geweest om Duurzame Dinsdag en EnergyXploreLab te combineren met werken volgens de technasiumaanpak in achtweekse projecten. Voor Stichting Technasium en het Technasium Netwerk Flevoland was het de eerste keer dat binnen het netwerk aan één groot gezamenlijk thematisch project werd gewerkt, dat werd afgesloten met een gezamenlijk podium op een symposium.

IVN heeft als bemiddelaar en intermediair opgetreden tussen de provincie als opdrachtgever, Duurzame Dinsdag en EnergyXploreLab (IVN landelijk), NMFF, de Flevolandse indieners van de gekozen duurzame ideeën en de technatoren/docenten van de 5 technasia. Er hebben vier klassen 2 en één klas 1 van de vijf Flevolandse technasia aan het project meegewerkt. De klassen gingen gelijktijdig van start in september 2014 en hebben hun resultaten gezamenlijk gepresenteerd op het slotsymposium op 28 november. De leerlingen hebben gewerkt aan vijf opdrachten voortkomend uit ideeën die zijn ingediend voor Duurzame Dinsdag. De onderwerpen waren: verpakkingsmateriaal, duurzaam mobiliteitsconcept, Energierijk/ De Flevolandse EnergieFabriek, buurtcomposteerderij en herinrichting paden 'op de kuierlatten'.

Algemene leerervaringen en resultaten zijn dat:

- IVN en de Technasia scholen elkaar beter hebben leren kennen en een convenant hebben afgesloten voor samenwerking.
- Duurzaamheid in het onderwijs nog niet vanzelfsprekend is, IVN wil voor vervolg meer inzetten op gastlessen en train- de trainer.
- Leerlingen met veel enthousiasme hebben gewerkt aan de projecten.
- De indieners van de ideeën waren vereerd door hun rol als opdrachtgever en voelen zich erg betrokken bij de opdrachten en de leerlingen/ scholen.
- Het landelijk team van Duurzame Dinsdag onderzoekt op dit moment de mogelijkheid om ook in andere provincies scholieren ideeën uit de Duurzame Dinsdag koffer te laten uitwerken. IVN Flevoland heeft hiervoor een presentatie gegeven op het landelijk bureau in Amsterdam.

De technasiumopdrachten zijn voor andere technasia en andere vo-scholen ontsloten via de websites van Stichting Technasium en EnergyXploreLab. Duurzame Dinsdag is een jaarlijks terugkerend evenement. De vanuit Flevoland ingediende ideeën zijn ook voor het volgend schooljaar (2014-2015) weer gepresenteerd aan de 5 Technasium scholen.

Resultaten onderdeel B, uitvoering door NMFF

- 1) Bijeenkomst: Wat betekent het SER Energie-akkoord voor Flevolandse gemeenten? Dit overleg heeft uiteindelijk geleid tot een succesvol voorstel bij de VNG en het opzetten van een Energie Ondersteuningstructuur in de regio Flevoland.
- 2) Meerdere bijeenkomsten met de energiecoöperaties De Groene Reus en Zeenergie (ook is gesproken met LEON Zeewolde en de Energiepioniers), de Provincie Flevoland en de Federatie van Windverenigingen Flevoland over de mogelijkheden van participatie in Flevolandse windenergie. Dit heeft geleid tot het project Flevodelen waarin de energiecoöperaties een propositie gaan ontwikkelen voor de bewoners van de woonkernen van Zuidelijk en Oostelijk Flevoland.
- 3) Meerdere bijeenkomsten met de klimaatcoaches Lelystad, gemeente Lelystad en woningstichting Centrada over de doorstart en begeleiding van de klimaatcoaches (= energiecoaches). Dit heeft er toe geleid dat 3 klimaatcoaches weer met workshops energiebesparing zijn gestart voor de minder draagkrachtigen van Lelystad.
- 4) Kennissessie financiering van PV op schooldaken. De aanwezige scholen en opvanglocaties hebben kennis gemaakt met verschillende manieren om zonnepanelen op hun gebouwen te financieren (24 aanwezigen).
- 5) Netwerkbijeenkomst verduurzaming van bestaande bouw met bedrijven uit de Noordoostpolder. Tijdens deze bijeenkomst is de behoefte bij ondernemers voor een energieloket in de Noordoostpolder voor het eerst ter sprake gekomen. Dit heeft geleid tot een gezamenlijk voorstel van de NMFF en de gemeente Noordoostpolder voor de oprichting van een energieloket (realisatie 2015).
- 6) Brainstormsessie met woningcorporatie Mercatus en gemeente Noordoostpolder over verduurzaming bebouwde omgeving en bestaand woningbezit. Een van de ontwikkelde routes zal in 2015 ook daadwerkelijk worden uitgevoerd: Mercatus gaat een nul-op-de-meter demonstratiewoning realiseren.
- 8) Energiemarkten in juni (7/6), september (13/9) en november (15/11) in Lelystad en in maart woningmarkt op Urk. Een voorbeeld van een effect: de energiemarkt van 15/11 georganiseerd door de NMFF, de gemeente Lelystad, woningstichting Centrada en enkele MKB bedrijven heeft geleid tot 34 concrete PV-offertes.
- 9) Ondersteuning ondernemersweek studenten Duurzame Bouwkunde van Hogeschool Windesheim (oa biobased bouw materiaal).
- 10) Er zijn in 2014 meer dan 700 energievragen van bezoekers beantwoord.

Voor NMFF en IVN is het de eerste keer geweest dat zij gezamenlijk aan een grootschalig en langdurig project hebben gewerkt, met verschillende podia, doelgroepen en instrumentarium.

Zij hebben elkaar al werkende beter leren kennen en gezien waar de samenwerking een volgende keer nog beter kan. Ook hebben de netwerken van beide organisaties

(ondernemers, overheden, inwoners van Flevoland, onderwijs) elkaar ontmoet en hebben zij kennis gemaakt met elkaars behoeften en expertise. Er is geconstateerd dat er meer koppelingen te maken zijn tussen de verschillende netwerken. Zij zien concrete kansen in opdrachtgeverschap en inzet van expertise vanuit de kant van NMFF, en uitwerking van ideeën in schoolprojecten aan de kant van IVN. Op deze manier kunnen zij samen interessante lokale koppelingen tot stand brengen, die ook effect hebben op de langere termijn.

PROJECTEN 2013/2014

2. Duurzaam en gezond voedsel voor jong en oud

IVN Flevoland, Centrum Biologische Landbouw, WUR-PPO en CAH Vilentum hebben gezamenlijk het project Gezond Flevolands Voedsel voor Jong en Oud uitgevoerd. Een belangrijke doelstelling van het landelijke programma is het realiseren van een duurzame, groene samenleving door het stimuleren van voedingsbewustzijn, kennisdeling en -verspreiding op het gebied van stadslandbouw en het verbinden van de (jonge) burger in de stad met voedsel. Partijen hebben met dit project een bijdrage geleverd aan die doelstelling, met als kernwoord het VERBINDEN; verbinden van jeugd met voedsel, verbinden van netwerken in Almere met elders in Flevoland, verbinden van de landbouwers met de stad. Dit project beoogde doelen op twee niveau's, nl.

I.) partijen rond een drietal cases uit het rapport kennisagenda Stadslandbouw 2.0 verder brengen door netwerkvorming en kennisverspreiding.

II.) als gezamenlijke kennisinstellingen op het gebied van voedsel en landschap nieuwe doelgroepen (jongeren, ouderen in zorginstellingen) bereiken met vernieuwde en verbreedde educatie en nieuwe vormen van samenwerking.

Behaalde resultaten zijn:

- VINDplaats Zenit (=archeologische vindplaats ingericht als ontmoetingsplek met stadslandbouw, www.vindplaatszenit.nl) in Almere is opgeschaald: er is verbinding gelegd met zorginstelling Kwintessence en ondernemers als Tang Dynastie. Er is een stichting voor opgericht die zich richt op de vier sporen: buurtmoestuinen, schooltuinen, archeologisch speeldorp en een voedselbos. De schooltuinen zijn aangelegd en worden bezocht door scholen en ook buurtmoestuinen zijn actief. Er zijn in 2014 ook meerdere publieksevenementen gehouden.
- Er is een voedingsleerlijn voor scholen ontwikkeld op basis van bestaand materiaal van oa IVN en CBL, die wordt nu op meerdere BO- en VO-scholen vergeleken met huidige lesmethoden en er zijn stappen gezet voor implementatie (via oa GroenGelinkt). Doel van het in kaart brengen van educatiemateriaal voor thema voeding en verbinden aan het onderwijs is behaald.
- Op 27 November is de provinciale conferentie 'Gezond ouder worden met Flevolandse producten' georganiseerd. Het aantal belangstellenden was wat geringer dan vooraf gedacht, maar de aanwezigen waren zeer enthousiast om met elkaar als netwerkcoalitie 'Beter Eten Beter Leven' verder na te denken over hoe ook in Flevoland cliënten in zorginstellingen kunnen worden voorzien van regionaal voedsel. Afspraken voor vervolg zijn gemaakt. CAH Vilentum en CBL nemen initiatief voor follow-up.
- De Natuurkoffer voor zorginstellingen is uitgebreid met aspecten rond streekvoedsel, meerdere nieuwe zorginstellingen gaan er mee werken. Uitreiking van het eerste exemplaar is voorzien voor Januari 2015.
- De database over stadslandbouw-initiatieven in Almere is up-to-date gemaakt en zal worden gepubliceerd in voorjaar 2015. Inventarisatie van initiatieven in Lelystad en Dronten is gestart, hier zijn nog geen goede overzichten, verkrijgen van informatie en medewerking kosten veel tijd.
- Er zou een kenniskring buurtmoestuinen opgestart worden in Dronten, maar met een extra investering van CAH Vilentum is dit een lerend netwerk geworden dat maandelijks bij elkaar komt. Condenz (BO-onderwijs) participeert, IVN Dronten en Buitenlokaal van BO de Klimboom. Ervaringen vanuit Almere zijn expliciet omschreven en uitgewisseld met Dronten, Lelystad en de NOP.
- Een van de doelstellingen was ook een Flevolandse kenniscoalitie Duurzaam Door Voeding te vormen om de kennis- en actieagenda 2014 - 2016 te formuleren. Dit is niet gebeurd, vanwege een andere procesgang bij DuurzaamDoor voor 2014 en verder.

In de projectperiode is ervaren dat de vier projectpartners, CAH Vilentum Hogeschool, WUR PPO, IVN en Centrum Biologische Landbouw als gezamenlijke kennisinstellingen op het gebied van voedsel en landschap een goede aanvulling op elkaar vormen en wat

betreft expertise en netwerken goed op elkaar aansluiten. Hoezeer 'lijntjes in Flevoland ook kort zijn', men bleek elkaar wat organisaties betreft en wat betreft elkaars werkzaamheden toch nog wel slecht te kennen. Voorbeeld: de educatieve activiteiten van CBL voor jongeren (o.a. fruitbomen) waren bij IVN amper bekend en bleek een goede aanvulling op hun portfolio. Het netwerk van IVN kon weer worden gebruikt voor verbreding naar contacten die CBL minder goed kende. Hetzelfde geldt voor de zorginstellingen; die waren bij CBL al veel beter in beeld dan bij CAH Vilentum en erg goed bruikbaar bij de organisatie van de conferentie. CBL kreeg via het project meer inzicht in de activiteiten van CAH Vilentum en WUR-PPO rond stadslandbouw en is als gevolg daarvan aangesloten bij het Ontwikkelcentrum Stadslandbouw Almere van CAH Vilentum, WUR-PPO, OMFL en Witteveen&Bos.

PROJECTEN 2014/2015

1. De eetbare leefomgeving - Proeven en beleven uit Flevoland

Het doel van het project was het beter verbinden van stad, landbouw en natuur ten aanzien van voedselproductie. Het project heeft drie deelterreinen benoemd waarop de partners, CAH Vilentum, Natuur en Milieu Federatie Flevoland, IVN Flevoland en Landschapsbeheer Flevoland, een stap verder willen komen:

- Ontwikkelen, verdiepen en verspreiden van kennis en praktijkervaring met betrekking tot een duurzame aanleg en duurzaam beheer en onderhoud van eetbare natuur, waaronder de rol van sociaal kapitaal, mogelijke verdienmodellen en organisatorische duurzaamheid.
- Versterking en verbreding van het netwerk van (professionele) actoren die actief betrokken zijn bij huidige en naar aanleiding van dit project te starten toekomstige initiatieven in Flevoland.
- Verbinden met de jonge burger: versterking van de educatie richting burgers/jongeren ten aanzien van wat de natuur en het Flevolandse landschap aan voedsel te bieden hebben. Wij willen jong en oud bij het Flevolandse landschap betrekken door het hen meer te laten beleven en ervaren. Hier wordt ook de verbinding gemaakt met het DuurzaamDoor project *Gezond Flevolands Voedsel voor Jong en Oud*.

Een aantal aansprekende resultaten van het project:

- Rond het thema 'Eetbare Natuur in Flevoland' is een breed en vitaal netwerk van initiatiefnemers en geïnteresseerden opgezet, dat als Community of Practise kennis ontwikkelt, verdiept en verspreidt. Het betreft partijen die zich actief inzetten voor de aanleg en het beheer van voedselbossen (o.a. Sieradenbuurt, Roggebotstaete, Groesbeek, Oosterwold), biodiverse wildpluknatuur (o.a. Groentje Cider, Almeerse Weelde, Speelwildernis) en/of geïnteresseerd zijn in verdieping en verspreiding van kennis en ervaring hieromtrent (o.a. CAH Vilentum).
- Er is een rijk visiedocument opgesteld aangaande de duurzame realisatie van initiatieven voor de ontwikkeling en beheer van Flevolandse eetbare natuurlandschappen en het dichterbij brengen van die eetbare natuur bij de burger. Dit document is tot stand gekomen op basis van de kennis en kunde van de betrokken projectpartijen en ontwikkelde kennis en ervaringen vanuit de CoP-bijeenkomsten. De voorbereiding, bespreking en het schrijven van dit document heeft onder meer bijgedragen tot de volgende resultaten en leerervaringen.
 - ✓ Nadere invulling en afbakening van eetbare natuur in de vorm van wildpluknatuur en voedselbossen.
 - ✓ Enige praktische handvatten voor duurzaam ontwerp, aanleg, beheer, onderhoud en 'exploitatie' van eetbare natuurlandschappen in Flevoland
 - ✓ Een goed overzicht van initiatieven, projecten en betrokken partijen en organisaties op het gebied van eetbare natuur.
 - ✓ Een gemeenschappelijke ambitie van de projectpartners ten aanzien van de verdere ontwikkeling van eetbare natuur ter verrijking van mensen en natuur in Flevoland (en omstreken).
 - ✓ Inventarisatie van de aanwezige educatie omtrent eetbare natuur.
 - ✓ Een visie over educatie rond voedselbossen en eetbare natuur, om zodoende te kunnen vaststellen waar de kansen liggen voor samenwerking tussen initiatiefnemers en het primair en voortgezet onderwijs

De algemene projectomschrijving, de logo's, van projectpartijen, de verslagen van de CoP bijeenkomst, de score van het project in relatie tot Waardeweb en het visiedocument zijn

op deze site geplaatst, zie <http://duurzaamflevoland.nstrm.nl/placemarks/eetbare-natuurlandschappen/>

Tevens is op de website van het Kenniscentrum Groene en Vitale Stad een plek ingericht voor ontsluiting van kennis en kunde over het project Eetbare Leefomgeving, zie KC Groen site <http://www.kcgroen.nl/Onderzoek%20en%20Projecten/Eetbare%20Leefomgeving.aspx>.

Leerervaringen

In het algemeen hebben de meeste mensen weinig ecologische en biologische kennis paraat met betrekking tot de productie en consumptie van eetbare natuur uit (agrarische) ecosystemen zoals akkers, tuinen, (rijke) weides en (voedsel-)bossen. De gemeenschappelijke (kennis-)basis voor een goed gesprek over landbouw, natuur, voedsel en gezondheid is met andere woorden nogal smal. Net als in de rest van Nederland staat de (her-)ontwikkeling en verspreiding van 'eetbare natuur' in Flevoland nog maar net in de kinderschoenen, zowel in theorie als in praktijk.

In het visiedocument zijn veel leerervaringen uit dit en vele andere projecten vastgelegd. Het visiedocument biedt kennis en handvatten die alle partijen aanknopingspunten geeft om het thema eetbare natuur binnen de eigen organisatie te integreren. De insteek van de projectpartners was heel verschillend: van puur inhoudelijk tot procesmatig. Wanneer de focus op het één kwam te liggen, ging dit dikwijls ten koste van de aandacht voor het ander, en andersom. Onderlinge afstemming op inhoud, visie, implicaties voor uitwerking etc. waren daardoor soms complex. Desondanks zijn we er met elkaar uitgekomen hetgeen geresulteerd heeft in een gezamenlijk visiedocument. Daar zijn we met recht trots op. De projectpartijen hebben door deze samenwerking zicht op elkaars expertise, waardoor samenwerking in de toekomst omtrent deze thematiek eerder voor de hand ligt.

PROJECTEN 2014/2015

2. Scholier zoekt waarde - jongeren aan de slag met reststromen

In het project 'Scholier zoekt waarde' betrekken wij de nieuwe generatie Flevolandse. Jonge mensen met een frisse blik en met creatieve oplossingen hebben we laten nadenken over oplossingen over hergebruik en opwaardering. Zo zijn zij actief en concreet aan de slag met de duurzame toekomstperspectieven voor Flevoland.

IVN Flevoland, Wageningen UR/ ACRRES en de Stichting Technasia Netwerk Flevoland hebben dit project samen gedragen. IVN Flevoland heeft een samenwerkingsconvenant afgesloten met het Technasia Netwerk Flevoland om uitvoering te geven aan duurzame vraagstukken. In het project zijn twee scholen gekoppeld aan drie ondernemers:

Emelwerda College, Emmeloord - Topfresh B.V. uit Kraggenburg
Minstens 60 leerlingen van de klassen 2Havo en 2VWO hebben zich gebogen over het vraagstuk over wat te doen met het vele wortelschrapsel dat overblijft na de fabricage van baby carrots. Vele oplossingen kwamen voorbij: van alcohol, olie, gel en wortelcake tot een ondervloer voor laminaat gemaakt van geperst wortelschrapsel.

SGL, Lelystad - DeliBugs (welk insect lust patat?) en Marfo (hoe verwaard ik mijn restpartijen diepvriesmaaltijden?). Kleine groepjes leerlingen van 4Havo en 5VWO hebben gewerkt aan deze casussen als keuze- en verdiepingsproject.

Een aantal resultaten:

- Er zijn nieuwe verbindingen tot stand gekomen tussen onderwijs en ondernemers.
- Jongeren zijn in aanraking gekomen met een voor hen abstract thema circulaire economie en hebben bijgedragen en meegedacht aan een concrete oplossingen voor bestaande vraagstukken. Daarbij hebben ze kennis gemaakt met Flevolandse bedrijven.
- Docenten hebben nu een rechtstreeks contact met ondernemers in hun gebied, die tot dusver nog niet in beeld waren.
- Er is een database ontwikkeld waar vraagstukken van betrokken ondernemers te vinden zijn voor docenten en leerlingen die hier een project over willen doen.
- Alle beschikbare educatie over reststromen en circulaire economie zijn geïnventariseerd.
- Er is een database aangelegd van Flevolandse ondernemers met een vraagstuk over reststromen, die willen samenwerken met vo-onderwijs.
- Er is een filmpje tot stand gekomen waarin een jongere andere jongeren in Flevoland bevraagt over het thema reststromen en over de gewenste ambities van Flevolandse overheden en ondernemers op dit thema (<https://www.youtube.com/watch?v=4W99lhYpx1o&feature=youtu.be>).

Tijdens de uitvoering zijn diverse leerervaringen opgedaan:

- de inpassing in het schoolprogramma (planning: wanneer is het juiste moment om te starten met werven en formuleren van opdrachten).
- de aandacht voor borging binnen het onderwijs, en dan vooral van een samenwerkingsproject met externe partners. Dit gaat verder dan de planning van de projecten, de presentaties en de slotbijeenkomst in het schoolprogramma. Dit vraagt om een andere, meer betrokken en maatschappelijke houding van docenten, technatoren en directies van de deelnemende scholen.
- naast dat er in de projecten met opdrachtgevers gewerkt wordt is het uitnodigen van experts rond het thema of de opdracht(en) heel verrijkend en stimulerend geweest.
- docenten vinden het nog niet gemakkelijk om het thema 'duurzaamheid' in de lessen ter sprake te brengen, en er les in te geven. Ze hebben dit zelf niet in de opleiding gehad. Het moeilijkst vinden zij het thema duurzaamheid te koppelen aan het eigen gedrag van de leerlingen. Een groot samenwerkingsproject als dit,

waarbij lokale duurzame ondernemersopdrachtgevers zijn voor schoolopdrachten, biedt de docenten mogelijkheden dit concreet op te pakken en te bespreken.

Het thema reststromen en circulaire economie is met de uitvoering van dit project hoger op de agenda van de technasia komen te staan. Met name het technische en creatieve aspect ervan (er moeten namelijk oplossingen worden verzonnen voor een vraagstuk dat op dit moment erg leeft) heeft het onderwerp bijzonder geschikt maakt voor onderwijsdoeleinden. Een samenwerkingsproject zoals dit haalt de maatschappij voor de school naar binnen, en dus ook de vragen van de samenleving. Hierop bestaat nog geen eenduidig antwoord, en de leraar heeft die kennis ook niet in huis. De verbinding tussen school en (lokale) samenleving die concreet vorm krijgt in opdrachtgeverschap en schoolprojecten, is hiermee pure winst. Dit helpt de scholen en de docenten ook weer verder in hun zoektocht naar vragen omtrent leerprocessen en coaching van leerlingen. Hiervan is vooral sprake bij het aanleren van 21ste eeuw vaardigheden, omtrent projectmatig denken, omtrent kennis en samenwerken, en omtrent vraagstukken op het gebied van duurzaamheid.

Dit project heeft een belangrijke bijdrage geleverd aan de ontmoeting en samenwerking tussen het vo-onderwijs en ondernemers in Flevoland. Het heeft ervoor gezorgd dat er over en weer minder wederzijdse vooroordelen bestaan tussen onderwijs enerzijds en ondernemers anderzijds. Met name de vooroordelen van ondernemers over het onderwijs zijn groot en hardnekkig. Die voordelen betreffen vooral de cultuur, de manier van werken, de docenten en 'pubers', maar ook het nut van een project als dit voor de ondernemers zelf. Men ging er al te snel van uit dat het 'leuk is voor de scholen en de kinderen, maar niet direct voor ons'. Ook het feit dat de jongeren tussen de 12-18 jaar waren, speelde een rol. Men had liever studenten die al een studiekeuze hadden gemaakt, want 'daar had je meer aan'. Aan deze vooroordelen is nu gemorrelt, omdat het projectresultaten voor de ondernemers boven verwachting waren. Men was onder de indruk van de denkkraft en de creativiteit van de jongeren. En: een volgende keer doen ze graag weer mee.

De technasia gebruiken deze vorm van samenwerken als blauwdruk voor samenwerking met andere partijen. Ook in andere regio's in het land wordt onderzocht of deze vorm van samenwerking overgenomen kan worden. Technasia werken in een netwerkstructuur, waarbij er regelmatig uitwisseling is. In trainingen, overleg, regionaal en landelijk. Daarnaast wordt gezien dat de scholen ook buiten het project om op andere gebieden gaan samenwerken met de bedrijven, gemeenten, waterschappen en IVN. Dit project heeft als het ware de partijen aan elkaar voorgesteld, en op verschillende lagen blijven de contacten bestaan.

PROJECTEN 2014/2015

3. Verbinden met de Bron

Er gebeurt veel in Flevoland, meer dan menigeeen denkt. In elke gemeente zijn kleinschalige en duurzame initiatieven bezig om op lokaal niveau te werken aan een socialere, energiezuinigere, gezondere en hernieuwbare wereld. Veel van deze initiatieven kunnen elders in Flevoland worden opgestart of gekopieerd. Maar dat gebeurt nog veel te weinig.

Veel initiatieven kunnen doorgroeien tot duurzame lange termijn projecten, met steun van kennis, ervaring of netwerk. Dit vraagt meer draagvlak voor deze initiatieven en deelname van veel meer mensen.

In het project zijn diverse activiteiten ondernomen/ resultaten opgeleverd om bovenstaand te bewerkstelligen:

- ontwikkelen van de website www.duurzaamflevoland.nl met op het moment van lancering 26 initiatieven. De initiatieven zijn ingedeeld per thema: energie, reststromen, voedsel en water/ natuur. Ook zijn ze gescoord op de waarde die ze creëren op people, planet en profit. Er is een analyse uitgevoerd op verschillende modellen om deze score inzichtelijk te maken. Gekozen is voor de vorm van een waardeweb.
- inspiratiesessies en kennisdeelsessies voor Flevolandse initiatieven; voorafgaand aan de inspiratiesessie hebben de deelnemers 36 initiatieven geïnventariseerd, die mogelijk als parel kunnen fungeren. Deze lijst is besproken tijdens de inspiratiebijeenkomst. Er zijn vervolgens vier kennisdeelsessies gehouden waarbij 18 partijen betrokken waren. Er zijn tussen de betrokkenen ook vervolcontacten geweest. Tijdens de vier kennisdeelsessies is bij meer dan 9 parels geïnventariseerd wat concrete handelingsperspectieven voor burgers zijn en hoe overheden en intermediaire organisaties dat beter kunnen etaleren richting lokale partijen en burgers. Er zijn vier parels geselecteerd voor doorontwikkeling, waarbij nieuwe inzichten zijn opgedaan over vormen van participatie, nieuwe organisatievormen, zoals de gilde, andere verdienmodellen, zoals crowdfunding, kracht van communicatie/ nieuwe inzichten bij educatie. De vier parels hebben verschillende ontwikkelingsstrategieën geïnventariseerd en beschreven. Voor elke parel is een keuze gemaakt via welke strategie de parel gaat doorontwikkelen.
- lesson learned document met veel nieuwe inzichten bijvoorbeeld over participatievormen bij streekmarkten, educatievormen voor kennisoverdracht, verdienmodellen voor participatie van bewoners in windparken en organisatievormen voor een startend initiatief.

Waardevol waren de thematische verkenningen naar organisatievormen, educatie, participatie en verdienmodellen en het uitwisselen van ervaringen hierbij tussen de verschillende partijen. Initiatieven hebben door de kennisdeelsessies meer zicht gekregen wanneer aanbodgericht of juist vraag gestuurd faciliteren nodig is en welke stimulansen van overheden en andere partijen daarbij wenselijk of nodig zijn.

Bij de overheden is de ervaring intern gedeeld en bij de initiatiefnemers van de parels wordt de leerervaring meegenomen bij het verder doorontwikkelen van de parel. Het heeft nog niet tot verankering in beleid bij gemeenten geleid, maar gemeenten hebben wel kunnen zien waar kansen liggen.

De partners in dit project hebben samen meer zicht geboden op de kansen die de energieke samenleving biedt en de contouren verkend van een meer samenhangend samenspel tussen (burger)initiatieven, intermediaire organisaties en overheden. Via de website www.duurzaamflevoland.nl is een Flevoland breed podium ontwikkeld waar duurzame initiatieven worden geëtaleerd.

Tegelijk is via kennissessies een netwerk opgezet tussen overheden en initiatieven. Het netwerk blijkt vernieuwende inzichten op te leveren die voor initiatieven veelal praktisch toepasbaar zijn. De overheid blijkt nog veelal zoekend in de goede vorm van samenspel en

ondersteuning. Het project heeft een beweging in gang gezet die met de afronding van dit project niet stopt. Nieuwe contacten en netwerken zijn ontstaan, zoals het streekmarkten-netwerk, of initiatieven denken na over nieuwe toepassingen zoals groenteklubs en zelfbeheergroepen.

In het project is kennis uitgewisseld en is geleerd van nieuwe inzichten op het vlak van educatie, participatie, andere organisatievormen en nieuwe verdienmodellen. Ook was er aandacht voor vernieuwende (burger)initiatieven op het terrein van energiebesparing, deeleconomie, lokaal voedsel en groen & water. In een vervolg willen we daar met betrokken partners verder aan de slag gaan en ook op zoek gaan naar vernieuwende aanpakken buiten Flevoland. Ook zal in een vervolg meer aandacht zijn voor de rol van overheden bij de energieke samenleving. Zowel de provincie als gemeenten zijn bezig hier beleid op te ontwikkelen.

PROJECTEN 2014/2015

4. Flevodelen en energiecoöperaties

De aanleiding van het project Flevodelen is de opschalings- en saneringsoperatie van de provinciale windturbines met de windverenigingen van Zuidelijk en Oostelijk Flevoland. De windverenigingen bestaan uit direct belanghebbenden: windmoleneigenaren, grondeigenaren en andere bewoners van de (toekomstige) windlocaties in het buitengebied. De bewoners van de woonkernen kunnen geen lid worden van de windverenigingen en daarmee niet participeren in de volgende generatie windmolens. Daarom is er een verplicht aandeel van 2,5% participatie voor bewoners van de woonkernen vastgelegd in het programma van eisen van het regioplan: iedereen moet mee kunnen doen aan windenergie. Om deze participatie laagdrempelig en overzichtelijk te houden voor zowel de windverenigingen (gebundeld in de Federatie van Windvereniging, FWF), als voor de participanten, zal de verplichte participatie worden ontwikkeld en aangeboden door energiecoöperaties van Zuidelijk en Oostelijk Flevoland. Verschillende vormen van participatie zullen worden aangeboden, waaronder een laagdrempelige vorm onder de werktitel 'Flevodelen.'

Door een forse wijziging in de organisatie van het proces (afscheid van de Federatie van Windvereniging, nu gesprekspartner zijn de individuele windverenigingen), is het project anders gelopen dan voorzien. Resultaten die het project heeft opgeleverd zijn:

- een gezamenlijk aanbod van de energiecoöperaties aan de windverenigingen;
- samenwerkingsovereenkomsten;
- overeengekomen principes van participatie;
- communicatiestrategie.

Waardevolle successen van het project

Gemeente Dronten: de ontstane netwerkfunctie, op de hoogte zijn van de aanpak van collega-gemeenten.

Zeenergie: er is een overlegvorm ontstaan.

Gemeente Almere: er is een model waarmee participatie van coöperaties in de ontwikkelfase van windmolens mogelijk kan worden gemaakt.

De Groene Reus: de ontwikkeling van een heldere propositie. De ontluikende samenwerking met de windverenigingen. Het samenkomen van ver uit elkaar liggende standpunten van de verschillende stakeholders lijkt te gaan lukken.

REScoopNL: het uiteenvallen van de Federatie belemmerde een eenduidige oplossing en bracht vertraging in het concreet maken van de propositie. Er moet nu onderhandeld worden met de regionale windverenigingen die plotseling een grotere verantwoordelijkheid verkregen. Dit heeft de samenwerking vertraagd. Echter de contacten zijn er en lopen goed. De eerste stappen naar samenwerking zijn gezet. Er zal echter veel werk verricht moeten worden om bij elkaar te komen. Enkele principes voor de wijze van samenwerken zijn afgesproken.

Belangrijkste opbrengst van het project

Het hele proces tussen de energiecoöperaties en de windverenigingen was sterk sociaal gestuurd: niet de inhoud stond voorop, maar de persoonlijke relaties, het winnen van vertrouwen en begrip krijgen voor elkaars belangen. In alle ruim 20 bijeenkomsten was dit het geval. De energiecoöperaties zijn nader gaan samenwerken en alle partijen hebben belangrijke inzichten gekregen in elkaars belangen en standpunten. Er is een netwerk ontstaan rond participatie in windenergie.

REScoop kan de lessen van Flevodelen elders toepassen. REScoop ondersteunt windcoöperaties overal in Nederland. Bovendien is het model van Flevodelen ook toepasbaar bij andere grote windparken.

PROJECTEN 2015/2016

1. Verbinden met de Flevolandse energieke samenleving 2.0

In het project Verbinden met de bron 1.0 is gestart met overheden en intermediaire organisaties (NGO's) om meer zicht te krijgen op een samenhangende aanpak bij het nieuwe samenspel tussen (burger)initiatieven en instituties. Dit gestarte provinciale leernetwerk gaat in dit vervolg-project verdiepen en verbreden.

Het leernetwerk 'samenspel groene initiatieven en overheden' bestaat uit geïnteresseerde ambtenaren van gemeenten, waterschappen en provincies, medewerkers van intermediaire groene organisaties (natuur, milieu, duurzaamheid, landschap) en burgerinitiatieven.

In het project Verbinden met de Bron 1.0 zijn Flevolandse initiatieven gescoord op de waarde die zij creëren op people, planet en profit in de vorm van een waardeweb en ingedeeld per thema: energie, reststromen, voedsel en water/natuur. In totaal zijn 20 groene initiatieven doorgelicht en toegankelijk gemaakt via de website www.duurzaamflevoland.nl In dit vervolgproject wordt gewerkt om meer groene initiatieven te waarderen en digitaal bekender maken.

Veel groene initiatieven bleken bij andere partners onbekend te zijn. Via een viertal sessies is de kennis gedeeld over 13 initiatieven. De waardering vanuit de overheden (Lelystad, Zeewolde, Noordoostpolder) voor deze sessies is positief, omdat het inzicht geeft op de kansen en dilemma's bij het samenspel tussen groene initiatieven en overheden. Het heeft echter nog niet geleid tot concrete initiatieven die zijn opgenomen in gemeentelijke duurzaamheidsnota's of -plannen. Die kansen liggen er wel volgens de gemeenten. Via dit vervolgproject willen we daar verdere stappen in gaan zetten samen met de partners van het leernetwerk.

Tevens zijn nieuwe inzichten gedeeld op het vlak van participatie, educatie, nieuwe organisatievormen (zoals coöperatie), andere verdienmodellen (zoals crowd-funding). Deze kennisuitwisseling blijkt vooral voor de initiatieven zelf waardevol en voor intermediaire organisaties die een ondersteunende rol kunnen vervullen. Via dit vervolgproject willen we deze onderlinge kennisdeling verder verdiepen.

De beoogde, concrete resultaten van dit project zijn:

- Gemeenten hebben meer zicht op de gewenste sturingsfilosofie bij groene burgerinitiatieven en geleerd van andere gemeenten. Zij hebben meer zicht op de drijfveren en motivatie van bewoners. Inzicht is toegenomen over welke steun duurzame initiatieven van gemeente verwachten door praktijk voorbeelden te horen. Deze informatie kan worden meegenomen in de ontwikkeling van duurzaamheidsnota's.
- Intermediaire organisaties (zoals NMFF, IVN, Stad en Natuur, Pioniers van de Toekomst, Landschapsbeheer Flevoland) hebben zicht op een nieuwe rolopvatting, namelijk hoe burgerinitiatieven te helpen professionaliseren en geleerd van elkaar. Hoe kan je het beste vraag en aanbod op elkaar afstemmen.
- Burgerinitiatieven op vlak van energie, deeleconomie, groen/water en voedsel zijn in meer gemeenten tot ontwikkeling gekomen (opschaling).
- Burgerinitiatieven hebben onderling nieuwe inzichten gedeeld op het vlak van participatie, nieuwe organisatievormen, andere verdienmodellen, communicatie, educatie.
- De 5 O's hebben door meer samen te werken ook meer van elkaar geleerd, waardoor meer eenheid in 'taal' ontstaan.

In 2015 zijn de eerste voorbereidingen getroffen voor het starten van het project. In 2016 zullen de activiteiten gaan plaatsvinden.

PROJECTEN 2015/2016

2. Scholier zoekt waarde 2.0

Inleiding

In 2014 startte IVN Flevoland het DuurzaamDoor-project 'Scholier zoekt Waarde', met als doel: het thema 'verwaarding van reststromen' toegankelijk maken voor een breed publiek. Leerlingen in het voortgezet onderwijs hebben in opdracht van Flevolandse ondernemers en van het Waterschap Zuiderzeeland onderzoek gedaan naar een lokaal vraagstuk op het gebied van bedrijfsreststromen.

Het thema reststromen is voor Flevoland als agrarische provincie van groot belang. Vooral uit de landbouw, de levensmiddelenindustrie, landschapsonderhoud en waterbeheer komen vele reststromen vrij. Om kosten te besparen of zelfs inkomsten te genereren is het belangrijk deze zo hoogwaardig mogelijk in te zetten. Ondernemers, Wageningen UR/ACRRES en Waterschap Zuiderzeeland zijn in Flevoland actief op het onderwerp, en hebben ervaring met en expertise rond een hoogwaardige inzet van reststromen. IVN heeft dan ook deze partijen in het project Scholier zoekt Waarde rechtstreeks gekoppeld aan het onderwijs, door scholieren bestaande vragen rond reststromen te laten onderzoeken.

Voor 2015 en 2016 zien partijen een vervolg op dit project waarbij zowel verbreding als verdieping van het thema verwaarding van reststromen wordt beoogd: Scholier zoekt Waarde 2.0. Waar in de projectopzet van 2014 werd ingezet op concrete verbinding op het thema door onderwijs, onderzoek en ondernemers, wil Scholier zoekt Waarde 2.0 nu overheden (gemeenten, waterschap, provincie) actief bij het vraagstuk reststromen en met name recycling en upcycling betrekken. Door alle 5 O's aan elkaar te koppelen, wordt het thema verwaarding van reststromen bij een groot en breed Flevolands publiek onder de aandacht gebracht. Met als achterliggend effect: (jonge!) inwoners van Flevoland zijn zich bewuster dat zij zelf hun steentje kunnen bijdragen, vooral in het op de juiste manier aanbieden van gescheiden afval aan recycling- en upcyclingperrons, zodanig dat er (nog) meer reststromen kunnen worden ingezet als nieuwe grondstoffen.

Doelen

Overall doel: het sluiten van de keten (betrokkenheid van en samenwerking door alle O's op het thema circulaire economie, recycling en upcycling).

Meer specifiek werkt het project aan:

- 1) Scholieren in Flevoland interesseren voor het thema circulaire economie, recycling en upcycling, en voor werk in de duurzame energiesector: zowel t.a.v. het maken van keuzes in persoonlijke levensstijl als beroepsoriëntatie
- 2) Deskundigheidsbevordering en kennisdeling op het genoemde thema bij alle projectpartners: het leren toepassen van actuele vraagstukken op dit gebied binnen het onderwijs en het leren betrekken van scholieren bij beleid en het leren vertalen van beleid op dit thema naar een breder publiek, door verschillende overheden zoals gemeenten, provincie en het waterschap
- 3) Borging van samenwerking van verschillende Flevolandse partijen en netwerken op het genoemde thema, ook na 2016 (door overheden, onderwijs, kennisinstituten, ondernemers).
- 4) Communicatie, monitoring, kennisdeling en evaluatie op het thema: zichtbaar maken van de meerwaarde is van samenwerking, ontmoeting, participatie en kennisdeling door meerdere partijen en netwerken in Flevoland.

Beoogde resultaten

- Minstens 4 schoolprojecten op het thema circulaire economie, afval, recycling of upcycling.
- Een slotbijeenkomst in november 2016.

- Gezamenlijk geformuleerde doelstellingen, ambities en plannen van aanpak voor de langere termijn, door het Flevolands Technasium Netwerk, op het gebied van duurzaamheid en circulaire economie.

PROJECTEN 2015/2016

3. Duurzame Energie: leren en stimuleren

Inleiding

In Flevoland wordt heel veel grootschalige duurzame energie opgewekt: de provincie is hierin koploper van Nederland. Er zijn echter nog grote kansen voor decentrale opwekking door particulieren en woningcorporaties. Ook voor energiebesparing in de bebouwde omgeving bij zowel bedrijven als bewoners is veel winst te halen. Met name bewoners hebben moeite om door het grote informatieaanbod keuzes te maken bij bijvoorbeeld de aanschaf van zonnepanelen of het kiezen van isolerende maatregelen. Hierdoor wordt uitvoering uitgesteld.

Woningcorporaties en bedrijven ontwikkelen hun eigen energiebesparende projecten, zonder daarbij van elkaar te leren: steeds opnieuw het (eigen) wiel uitvinden. Door best practices te delen, kunnen goede voorbeelden worden overgenomen waardoor er sneller tot uitvoering overgegaan kan worden.

, De provincie heeft de drive om talent in Flevoland te houden: een directe, constructieve koppeling op het thema duurzaamheid tussen onderwijs en bedrijfsleven, heeft als achterliggend doel dat talent, dat buiten de provincie gaat studeren, later terugkeert. Anderzijds maken lokale ondernemers en organisaties op het gebied van duurzame energie nu al kennis met de werknemers van de toekomst.

Het eindsymposium van het project Werk maken van duurzame energie dat eind 2014 werd georganiseerd, was een groot succes. Deze gezamenlijke bijeenkomst van NMFF en IVN trok zo'n 35 energie-professionals en meer dan 80 scholieren. Om scholieren te betrekken bij duurzame energie en om de Flevolandse best practices te etaleren zou het goed zijn om een symposium te organiseren. Daarnaast worden Flevolandse ondernemers uitgedaagd om de mogelijkheden van schoolopdrachten te verkennen en die toe te passen in de bedrijfsvoering.

Deze projectschets is een gezamenlijk product van IVN Flevoland en NMFF en is geschreven mede op basis van de evaluatie op 16/12/14 van het project Werk maken van duurzame energie met IVN, NMFF en de Provincie Flevoland.

Uit deze evaluatie kwam naar voren dat IVN en NMFF in een vervolgtraject meer willen inzetten op het tot stand brengen van een directe koppeling tussen de netwerken van beide organisaties, met name tussen de technasia uit het netwerk van IVN en de energie-ondernemers uit het netwerk van NMFF. Deze wens vormt de basis en het uitgangspunt van het huidige project.

Doelgroepen

Jeugd/ jongeren in voortgezet onderwijs met technasiumprofiel: omdat zij staan voor keuze van vervolgonderwijs en straks waarschijnlijk kiezen voor een bètastudie. In het verlengde daarvan: bestuurders, directieleden, technatoren en docenten van de deelnemende Flevolandse technasia. (netwerk IVN)

Burgers, bedrijven, woningcorporaties en energie coöperaties: omdat zij kunnen investeren/ de vraag kunnen creëren. (netwerk NMFF)

Doelen

- scholieren interesseren voor werk in de duurzame energiesector: zowel t.a.v. het maken van keuzes in persoonlijke levensstijl als beroepsoriëntatie
- vraag naar duurzame energie- / energiebesparingsproducten stimuleren bij particulieren en bedrijven
- een symposium om Flevolandse best practices te delen en scholieren hierbij te betrekken
- meer samenwerking tussen IVN en NMFF en tussen de eigen netwerken.

- Sterkere verbinding van Flevolandse scholieren met de praktijk en met bedrijven uit de energiesector.
- Deskundigheidsbevordering en kennisdeling op het thema duurzame energie, met het accent op directe toepassingsmogelijkheden binnen het onderwijs, bij zowel docenten als technatoren van de deelnemende technasia. (train de trainer)

Beoogde resultaten

- A1) Tenminste 4 schoolprojecten van deelnemende technasia binnen de IVN-methodiek EnergyXplorelab: het uitwerken van een realistische opdracht afkomstig van het Flevolandse bedrijfsleven
- A2) Gezamenlijke sessie IVN en NMF om potentiële opdrachtgevers en -nemers aan elkaar te verbinden, waaronder het Waterschap Zuiderzeeland
- A3) Tenminste 1 bijeenkomst voor docenten en technatoren van deelnemende technasia, om de kennis bij hen over het thema te vergroten en te delen, met als doel: handvatten bieden om deze kennis direct toe te passen in de lessen, en het leerproces bij de leerlingen op het thema beter te kunnen coachen.
- B1) Tenminste 6 kennisbijeenkomsten over mogelijkheden van duurzame energie en energiebesparing voor bewoners, bedrijven, het waterschap Zuiderzeeland, woningcorporaties en/of energiecoöperaties.
- B2) Een actief Servicepunt Energie Lokaal Flevoland met 300 beantwoorde vragen van bewoners, 45 inloopspreekuren en 4 informatiemarkten
- C) Symposium 'Duurzame Energie: leren en stimuleren' om scholieren te betrekken en best practices te delen

PROJECTEN 2015/2016

4. Sociale innovatieve voor een duurzaam voedsellandschap

Inleiding

Het 'voedsellandschap' verandert in snel tempo. Bestaande, in decennia ontwikkelde agroproductieketens zijn weliswaar nog steeds van enorme importantie waar het gaat om de productie van voldoende en kwalitatief uitstekend voedsel, maar nieuwe vormen van voedselproductie en - consumptie, nieuwe producent-consument relaties en nieuwe innovatieve voedselconcepten duiken overal op. Ontwikkelingen die dit versterken zijn o.a. de toenemende hang naar gezonde voedsel, transparantie in de ketens, de wens vooral lokaal voedsel te consumeren en de maatschappelijke tendens naar duurzame voedselsystemen.

In de afgelopen jaren hebben de partijen er aan bijgedragen die duurzame ontwikkeling te stimuleren, om organisaties, mensen, instellingen en overheden met elkaar te verbinden. Dit vond plaats in het project *Gezond Flevolands voedsel voor jong en oud* en het project *Eetbare Leefomgeving*. Het overheidsprogramma DuurzaamDoor roept partners op bij te dragen aan de inzet van kennisontwikkeling, kenniscirculatie, onderwijs en leerprocessen en organisatorische vormgeving in verbindende netwerken en arrangementen. Dat was ook de inzet in Flevoland ten aanzien van de voedselvoorziening. In de vorige projecten zijn verschillende nieuwe netwerken, allianties, kenniskringen, CoP's etc. ontstaan. Daarbij was het doel vooral kennis te nemen van elkaar activiteiten, kennisvragen en interesses en deze onderling uit te wisselen en de meerwaarde van de nieuwe samenwerking te onderzoeken. De komende jaren 2015 en 2016 willen de partners vooral die initiatieven nog een stap verder brengen EN bovendien vooral met elkaar onderzoek hoe die initiatieven na 2016 duurzaam kunnen worden gecontinueerd.

Doelen

In afgelopen DuurzaamDoor periode zijn verschillende samenwerkings-initiatieven etc, gevormd en sindsdien in meerdere of mindere mate actief. De insteek van dit project is dat EN de kracht van die nieuwe initiatieven nog onvoldoende is benut EN we onvoldoende inzichtelijk hebben welke initiatieven wel en welke niet werken. Het programma DuurzaamDoor wil een sociale innovatie op gang brengen, de mate waarin we daarin slagen is nog onvoldoende belicht. Voortbordurend op eerdere projecten willen we rond 4 dimensies welke gerelateerd zijn aan het thema VOEDSEL de initiatieven verder verdiepen en er lerende, participatieve netwerken van maken, waarbinnen de mate waarin de netwerken bijdragen aan sociale innovatie goed kan worden onderzocht. Deze 4 dimensies zijn: jeugd en jongeren, productie en vermarkting, eetbare natuurlandschappen en gezondheid en welzijn.

Dit project beoogt doelen op twee niveau's, nl.

- I.) Verbreden en verdiepen van bestaande, in eerdere projecten gerealiseerde samenwerkingsinitiatieven;
- II.) Onderzoeken in hoe en in welke mate de netwerken bijdragen aan sociale, duurzame innovatie, de do's en dont's identificeren en aanbevelingen doen voor een duurzaam vervolg na 2016.

Uiteindelijk zullen er veel meer mensen (jongeren, professionals, vrijwilligers, leerkrachten en docenten, overheidsfunctionarissen) in Flevoland kennis hebben genomen van voedselproductie gerelateerde kennis in de volle breedte en van de vele initiatieven die er op dit terrein zijn en is er meer zicht op het duurzaam verankeren in toekomstige activiteiten.

Beoogde resultaten

- Inzicht in hoe je jongeren betreft en interesseert op het thema voedsel en hoe je nu en in de toekomst gebruik van de kracht van jongeren, wat levert het je op om de fantasie en ideeën van jongeren te gebruiken;
- Optimalisatie van de educatieve visie over de eetbare leefomgeving;
- Faciliteren en ondersteunen kenniskringen schooltuinen;
- Een Actieplan Lokaal Voedsel Flevoland;
- Een uitgebreid netwerk Eetbare Natuurlandschappen dat als Community of Practice de in de visie ontwikkelde kennis toepast aan de hand van praktijkcases, en zo de eerder gezamenlijk geformuleerde visie verder verdiept, aanscherpt en verspreid naar startende initiatieven in Flevoland;
- Informatie overdracht aan een *grote groep* belangstellenden uit diverse doelgroepen (o.a. bewoners, agrariërs, docenten, beleidsmakers en bestuurders) en idem PLUS visievorming met een *selecte groep professionals* uit de sfeer van bestuur, beleid, hoger onderwijs, onderzoek en land- en tuinbouw;
- Geïnteresseerde bewoners kunnen theoretische kennis daadwerkelijk vertalen naar praktische voorbeelden, waarbij zij in staat zijn om omvorming van bestaand (gemeentelijk) groen kleinschalig om te vormen naar eetbaar groen;
- Een geformuleerd, op maat gesneden, georganiseerd en uitgevoerd aanbod van bijscholing over eetbare natuur en voedselbossen voor docenten uit het voortgezet onderwijs.
- Verankeren alliantie uit de werkconferentie 2014 in een lerende netwerkcoalitie;
- Dit netwerk versterken met het netwerk van instellings-, bedrijfs- en schoolkantines uit projecten als 'Milieuwinst op het Menu' en 'Proef de Smaak van Flevoland'. NMFF werkt aan het project 'Energistrijd' waarin zorglocaties worden uitgedaagd het gebouw energiezuiniger te maken;
- Tenminste 2 pilots die uit de praktijkkring bijeenkomsten voortkomen begeleiden, evalueren, de kennis borgen en delen met alle betrokken partijen en het dagelijkse operationele management van de betrokkenen;
- Een doorleefd inzicht in succes- en faalfactoren als het gaat om sociale innovatie op individueel niveau en organisatieniveau. Dit is daarmee het inhoudelijk overkoepelende werkpakket dat alle deelnemende partijen in staat stelt om zelf gescherpt te worden en dat een bijdrage levert aan het verbeteren van de onderlinge samenwerking en sociale innovatie op het geheel van deelnemende organisaties.
- Communicatie en verspreiding van de activiteiten die onder dit project vallen via verschillende communicatiekanalen van de onderscheidende partners van dit project.

Scholier zoekt Waarde 2.0		IVN	Overheden	St. Tech	Tech.Nw	Ov. Kosten								TOTAAL	percentage
	Begroting	€ 82.400	€ 15.000	€ 7.500	€ 15.000	€ 31.200,00								€ 151.100	
	Cofinanciering	€ 12.360	€ 15.000	€ 7.500	€ 15.000									€ 49.860	33%
	DD financiering	€ 70.040	€ 0	€ 0	€ 0	€ 31.200								€ 101.240	

Verbinden met de Bron 2		NMFF	Waterschap	Pioniers	IVN	CAH	Zeewolde	Almere	Dronten	Lelystad	NOP	LBF	Ov. Kosten	TOTAAL	percentage
	Begroting	€ 34.496	€ 10.800	€ 13.200	€ 13.200	€ 9.600	€ 8.300	€ 8.300	€ 8.300	€ 8.300	€ 8.300	€ 13.200	€ 34.000	€ 169.996	
	Cofinanciering	€ 5.174	€ 10.800	€ 5.280	€ 1.980	€ 1.440	€ 8.300	€ 8.300	€ 8.300	€ 8.300	€ 8.300	€ 5.280		€ 71.454	42%
	DD financiering	€ 29.322		€ 7.920	€ 11.220	€ 8.160						€ 7.920	€ 34.000	€ 98.542	

Duurzame Energie: leren en stimuleren		IVN	NMFF	St. Tech	Tech.Nw	MKB								TOTAAL	percentage
	Begroting	€ 57.500	€ 55.775	€ 7.500	€ 15.000	€ 4.800								€ 140.575	
	Cofinanciering	€ 8.625	€ 8.366	€ 7.500	€ 15.000	€ 4.800								€ 44.291	32%
	DD financiering	€ 48.875	€ 48.875	€ 0	€ 0	€ 0								€ 97.750	

Duurzaam Voedsellandschap		NMFF	WUR-PPO	CBL	LBF	IVN	CAH	DWEL/Embergy	Oikos	Ov. Kosten				TOTAAL	percentage
	Begroting	€ 15.714	€ 20.352	€ 19.440	€ 10.400	€ 23.400	€ 30.100	€ 14.300	€ 3.000					€ 136.706	
	Cofinanciering	€ 2.418	€ 8.300	€ 7.920	€ 4.325	€ 5.475	€ 4.665	€ 5.720	€ 1.200					€ 40.023	29%
	DD financiering	€ 13.296	€ 12.052	€ 11.520	€ 6.075	€ 17.925	€ 25.435	€ 8.580	€ 1.800	€ 3.250				€ 99.933	

Totaal Begroting	€ 598.377	
Totaal cofinanciering	€ 205.628	34%
Totaal DD financiering	€ 397.465	
Beschikbaar DD	€ 405.000	
Over	€ 7.535	

FINANCIEN DUURZAAMDOOR IN/UIT

	Betalen euro's	Inbreng euro's	Inbreng In kind uren	totaal cofin		Begroting		Ontvangen in euro's	
Ministerie EZ	€ 200.000			€ 200.000					
Provincie	€ 100.000			€ 100.000					
IVN	€ 15.000		€ 28.440	€ 43.440				€ 179.260	
NMFF	€ 15.000		€ 15.958	€ 30.958				€ 125.493	
CAH	€ 15.000		€ 6.105	€ 21.105				€ 36.845	
Waterschap	€ 15.000		€ 10.800	€ 25.800					
Almere	€ 15.000		€ 8.300	€ 23.300					
Zeewolde	€ 15.000		€ 8.300	€ 23.300					
Lelystad	€ 15.000		€ 8.300	€ 23.300					
Overheden			€ 15.000						
St. Technasium			€ 15.000						
Technasium Netwerk			€ 30.000						
MKB			€ 4.800						
Centrum Biol.Landbouw			€ 7.920					€ 11.520	
Landschapsbeheer			€ 9.605					€ 13.995	
WUR-PPO			€ 8.300					€ 12.052	
Pioniers vd Toekomst			€ 5.280					€ 7.920	
DWEL/Embergy			€ 5.720					€ 8.580	
Oikos			€ 1.200					€ 1.800	
TOTAAL	€ 405.000	€ 0	€ 189.028	€ 491.203		€ 0		€ 397.465	
	in kas:	€ 405.000						verschil	€ -7.535
	cofin regio:								